

INTERIEUR APOTHEEK HEUSDEN CA 1780-1800

Het interieur van de apotheek in Heusden vesting, gelegen aan de Botermarkt 19, waar dhr Stal (voor WO II) en de dames Pierrot (na WO II) apotheek hielden, had een fraaie empire betimmering met motieven van bloeiende aloë's en is te dateren omstreeks 1780-1800.

De apothekerskasten werden na de opheffing van de apotheek, die naar de plaatselijke apotheekhoudende huisarts verhuisde, rond 1960 overgebracht naar een apotheek te Ridderkerk. De totale lengte van de apothekerskasten bedraagt ca 8,5 meter. De kasten bestaan uit een bovendeel (diepte 60 cm) en een onderdeel (diepte 80 cm), samen 4,8 meter hoog. In en deel van de onderkasten zitten 92 kleine laden met latijnse opschriften en porseleinen knopjes. Tot het interieur behoort ook een toonbank met eiken blad, die 3,8 m lang is en 60 cm breed met daarop een oude lessenaar, waarop de recepten werden uitgeschreven.

Toen door overgang in andere handen de apotheek te Ridderkerk en in 1984 gemoderniseerd moest worden, is in Heusden door Dhr Chris Lith (voorzitter Stichting Museum Land van Heusden en Altena) alles in het werk gesteld om het unieke interieur wederom in Heusden te plaatsen, in het pand waar het uit komt en nog vele empire versieringen aanwezig zijn. Het Anjerfonds steunde deze actie met een bedrag van Dfl 7500,-.

Er zijn nog twee van deze interieurs in Nederland*), doch beide in museaal beheer, te weten:

1. De apotheek van het Medisch Farmaceutisch Museum te Amsterdam, zijnde de enige Louis XVI apotheek, die in Nederland bewaard is gebleven;
2. Een fragment empire betimmering, afkomstig uit Delft en thans in het Frans Hals museum te Haarlem.

De kosten van aankoop, transport, restauratie en herplaatsing van het antieke apothekersinterieur te Heusden werden in 1984 begroot op Dfl 13 976. Vanwege de omvang van het apothekersinterieur bleek plaatsing in het Gouverneurshuis niet mogelijk. Uiteindelijk is met de plaatselijke drogist Verschuur-Baert, in het nabijgelegen pand Botermarkt 21, overeenstemming bereikt over plaatsing daar. De totale kosten bedroegen uiteindelijk Dfl 14 594. Van de geplande en begrote aankoop van apothekerspotten wordt verder geen melding meer gemaakt.

In 2005 is de omvang van drogisterij Verschuur-Baert verkleind en het apothekersinterieur enigszins aangepast. Ook de verzekerde waarde genoemd in de bruikleenovereenkomst verhoogd van Dfl 25 000 naar Euro 35 000. In 2007 zijn de handelsactiviteiten van drogisterij Verschuur-Baert gestaakt en in Aug 2007 zijn de kasten gedemonteerd en opgeslagen door de Gemeente Heusden. Een aantal papier maché ornamenten en de schrijfflessenaar zijn opgeslagen in het depot van het Gouverneurshuis. *) zie ook: Dr. D.A. Wittop Koning, 'De oude apotheek' (1966).

[FWH 10 Aug 14, met gebruik gegevens uit het archief van het Gouverneurshuis](#)

Waarvoor zijn die 92 laatjes achter de toonbank/receptertafel? Hier volgt een overzicht

De apotheek is in 2014 door Museum het Gouverneurshuis (Heusden) in langdurig bruikleen gegeven aan Museum De Dorpsdokter (Hilvarenbeek)

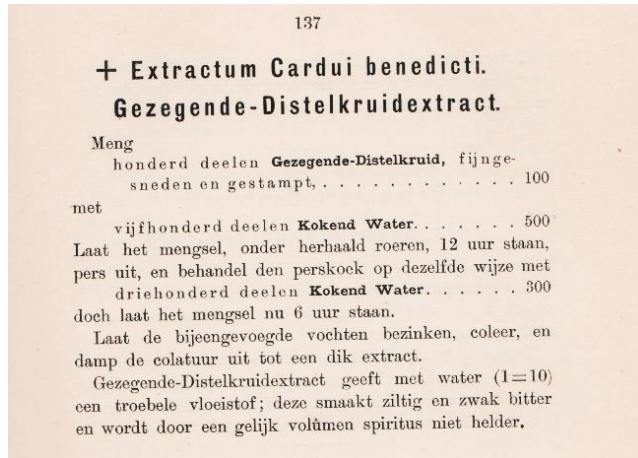
<i>Amylum Indicum</i> Amylum Indicum	<i>Amylum Triticum</i> Amylum Triticum	<i>Amylum Maranta</i> Amylum Maranta	<i>Baccae Juniperi</i> Baccae Juniperi	<i>C. Granatorum</i> C. Granatorum	<i>Baccae Sambuci</i> Baccae Sambuci
Pijlwortel/arrowroot Zetmeel uit wortelstokken. Bindmiddel voor sauzen en glazuur.	Tarwezetmeel Vermindert het hongergevoel; behandeling van obesitas.	Arrowroot Zetmeel uit wortelstok. In braakmiddelen om te snelle ontlasting tegen te gaan. Ook gebruikt bij klisteren van kinderen.	Jeneverbes Bloedzuiverend en darmgas verdrijvend. Kalmerend. Heilzaam bij gewrichtspijn, reumatische klachten, jicht, zenuw- en spierpijn.	Granaatappelschil Bron van kalium en vitamine C. Vooral bij problemen met hart en bloedvaten: cholesterol, aderverkalking en hoge bloeddruk.	Vlierbes Vóór tijdperk antibiotica belangrijkste ingrediënt van medicijnen. Hippocrates: vlier is mijn medicijnkastje. Nu: bij influenza en herpesvirus.
Bulbus Colchici Bulbus Colchici	Castoreum Sib. Castoreum Sib.	C. China Regia C. China Regia	Cornu Servi Cornu Servi	C. Calisaya C. Calisaya	C. Cascarillae C. Cascarillae
Herfttijloos Ontstekingsremmend. Bij jicht, slepende bronchitis, en zelfs bij lintworm indien andere middelen niet helpen.	Bevergeil Tegen koorts, kramp, duizeligheid en hoofdpijn. Bevat salicylzuur (zit in aspirine). Bever krijgt het binnen door eten van wilgenschors.	Koningskina/kinine In 1808 ontdekt door Alexander von Humboldt. Tegen malaria. Franse apothekers isoleerden hieruit medicijn tegen indigestie.	Hertengewei Tegen lintworm. In stukken gebroken horens verbranden tot ze wit zijn; wassen in rozenwater. Op een marmarsteen wrijven en tot koekjes vormen.	Kinaboom Zie ook C. China Regia (kinine tegen malaria). Hieruit gedistilleerde bitterstof bevordert uitscheiding maagzuur en gal.	Krotonboom Etherische olie door stoomdestillatie van de gedroogde bast. Tegen chronische bronchitis, hoesten, koorts, diarree, dysenterie. ! huidirritatie !
Coccionella Coccionella	C. Mezerei C. Mezerei	Baccae Cubebae Baccae Cubebae	C. Salicis Albo C. Salicis Albo	C. Simarubae C. Simarubae	Fabae Pichurim Fabae Pichurim
Schildluis Kramp opheffend, bevordert ophoesten van slijm. Zit in "Drosinula"- siroop tegen vastzittende hoest, droge en kriebelhoest. Als verfstof in o.a. roze koeken.	Peperboompjesbast Prikkelende werking. Bevordert doorbloeding huid (teveel geeft blaren!) Bij beenvliesontsteking en klierziekten. Soms hallucinerende werking.	Staartpeper/Javapeper Etherische olie uit bessen is bacteriedodend. Bij bronchitis, aambeien, sinusitis, koorts, infectie urinewegen. Helpt ook bij slechte concentratie.	Schietwilgbast Bij pijn, ontsteking, koorts. "Aspirine" uit de natuur.	Paradijsboom Ook bekend als bitterhout en dysenterieschors. In Suriname gebruikt tegen malaria.	Pichurimbonen Tegen buikloop. Bevordert de samentrekking van slijmvlies in de darmen.
Flor. Arnicae Flor. Arnicae	Flor. Brayerae Flor. Brayerae	Flor. Koussou Flor. Koussou	Flor. Papaveris Flor. Papaveris	Flor. Rosarum Flor. Rosarum	Sem. Santonici Sem. Santonici
Valkruid/arnicabloemen Niesverwekkend, samentrekkend, wond helend, zweetafdrijvend. Bloemen worden in het donker gedroogd.	Kossoboom/koussou Ook als Hagenia abyssinica. Het is een anthelmintica. Tot in 19 ^e eeuw elke twee weken een kuur: men at veel rauw vlees.	Kossoboom Zie ook Brayera=Hagenia Ontwormingsmiddel. Ook bij slaapziekte door tseetseevlieg. Bijwerking: maagirritatie en hoofdpijn.	Papaver Hallucinerend. Cholesterolverlagend, verzachtend, pijnstillend, slaapverwekkend.	Rozenblaadjes Helend, antibacterieel. Aansterkend, zwelling verminderend, wond helend, bloedstelpend. Bij littekens na verbranding.	Boerenwormkruid In de homeopathie onder de naam Cina bekend als ontwormingsmiddel voor kinderen.

Folia Buchu Folia Buchu	H. Gratiolae H. Gratiolae	Folia Matico Folia Matico	Fructus Cydoniae Fructus Cydoniae	Fructus Cassiae Fructus Cassiae	H. Cicutae H. Cicutae
Buccubladeren Een diureticum: urinedrijvend. Bij ziekte van de plasorganen.	Genadekruid Purgerend, ontlasting en menstruatie bevorderend, worm- en vochtafdrijvend, zuiverend. Bij klierziektes, aandoeningen lever/ milt.	Puntige peper Bloedstillend middel uit Peru.	Kweepeer Samentrekkend, verzachtend, vitamine C aanvullend. Bij diarree.	Indische gouden regen Laxerend middel. Niet gebruiken bij plotselinge buikpijn.	Scheerling Bij onregelmatige kraamzuivering: kwalijk riekende afscheiding als gevolg van langdurige geboorte, mogelijk met kunstverlossing.
Lignum Quassiae Lignum Quassiae	Gummi Aloë Gummi Aloë	Gummi Galbanum Gummi Galbanum	H. Absinthii H. Absinthii	H. Aconiti H. Aconiti	Gemmae Populi Gemmae Populi
Bitterhout / kwassiehout*) Werkt als Herba Absinthii en Radix Gentianae. Tegen koorts, vooral ook malaria.) Naar Graman Kwassie, vrijgelaten slaaf en lokaal genezer Suriname.	Aloë Vera Laxerend, ontgiftend, bloedsuiker verlagend, wormafdrijvend en eetlustopwekkend. Bij darmontstekingen.	Moederharsplant Ook bekend als Ferula galbani flua. Antibacteriële werking. Bij ontsteking gewrichten.	Alsem / bijvoet Antiseptisch, aansterkend. Bij menstruatieproblemen en indigestie. (Vermeende) hallucinerende werking. Bij epilepsie, hysterie en slapeloosheid.	Monnikskap Pijnstillend, koortswerend. In de oudheid soms gebruikt om zich van de echtgenoot/ echtgenote te ontdoen. Keizer Trojanus (117 na Chr.) verbood daarom het kweken van dit kruid.	Zwarte populierknoppen Antibiotisch, pijnstillend, urinedrijvend. Bij ontstekingsachtige angina, zweren van de neus, sportblessures en zenuwpijn.
Nuces Vomicae Nuces Vomicae	H. Cardui Benedicti H. Cardui Benedicti	H. Centauri H. Centauri	H. Chelidonii H. Chelidonii	H. Althaeae H. Althaeae	H. Menthae Crispae H. Menthae Crispae
Braaknoot(boom) Bij hoofdpijn, maag- en darmstoornissen, slaapproblemen. Ook bij psychische klachten.	Kruid van gezegende distel Maag-en bloedreinigend. Bij leverziekten, geelzucht, waterzucht, genezing zweren en bij longziekten.	Duizendguldenkruid/ gentiaan Bloedzuiverend, bevordert spijsvertering. Bij infecties en genezen van wonden. Ook bij vrouwenziekten.	Stinkende gouwe Bloeddrukverlagend, bevordert galsecretie, kramp opheffend, purgerend.	Kaasjeskruid/Heemst Hoestdempend, verwekend, verzachtend. Bij tandvlesproblemen. Zit in marshmallows.	Kruizemunt Bij krampachtige en pijnlijke aandoeningen der maag en darmen, waarbij sprake is van braak. Ook bij uitblijven maandstonden
H. Hyoscyami H. Hyoscyami	Folia Diosmae Folia Diosmae	H. Jaceae H. Jaceae	H. Cochlearias H. Cochlearias	H. Malgae H. Malgae	H. Majoranae H. Majoranae
Bilsemkruid / daturine Bevat tropaanalkaloïde, isomeer van atropine. Zeer giftig. Bij klachten van het motorisch zenuwstelsel Vermindert spierkramp.	Confettistruik Ook bekend als Coleonema pulchellum. Slijmoplossend en pisdrijvend. Bij ziekten der blaas en bij waterzucht.	Knoopkruid Werkt reinigend op lever en ogen. Nivelleert bloedsuikerspiegel, stolt bloedende wondjes. Bloeddrukverlagend.	Lepelbladkruid Hoog vitamine C-gehalte. Tegen scheurbuik. Werkt desinfecterend, activeert stofwisseling. Kan reuma- klachten verminderen.	Acacia aneura Antibacteriële werking. Bij diarree, keelpijn en reuma. In Australië tegen slangenbeten.	Marjoleinkruid Antiseptisch, kramp opheffend, pijnstillend en bloeddrukverlagend. In poedervorm is het een niesmiddel.

F. Menthae Piperitae F. Menthae Piperitae	Lupulus Lupulus	H. Korismarini H. Korismarini	H. Sabinæ H. Sabinæ	Lignum Guajaci Lignum Guajaci	Rad. Armoracia Rad. Armoracia
Pepermuntbladen Sterk aromatisch. Verlicht darmkrampen, brandend maagzuur, en hoofdpijn. Als olie vergemakkelijkt het de ademhaling.	Hop Antiseptisch, pijnstillend, eetlustopwekkend, kalmerend. Mannen: libido verlagend Vrouwen: libido verhogend	Vlugzout Bij flauwtes en vallende ziekte	Zevenkruid Bij ingewortelde jicht. Voorzichtig: kan bloed pissen veroorzaken	Pokhout Vanaf begin 16 ^e eeuw vooral bij syphilis gegeven. Ook bij jicht, reuma, slijm opgeven, klierziekte, neuroses.	Mierikswortel Gekneusd naar mosterdolie riekend. Bij scheurbuikachtige klachten; verstoring van de spijsvertering.
Gland Rottleræ Gland Rottleræ	H. Origani H. Origani	Mastiche electa Mastiche electa	Moschus Rossicus Moschus Rossicus	Muscae Hispan Muscae Hispan	Rad. Consolidæ Rad. Consolidæ
Rode kamala /bloedboom Anthelmintica: worm afdrijvend, vooral bij lintworm. Voornamelijk gebruikt om zijn rode verfstof.	Wilde majoraan Antibacterieel, antioxydant, schimmel dodend, bestrijdt parasieten, weert ontstekingen en bevordert Speekselafscheiding	Mastiekboom Hars wordt gekauwd bij spijsverteringsstoornissen	Russische muskus Dierlijk product. Kramp stillend, bevordert de huiduitwaseming, maar "verwekt in grote giften toegereikt, wel eens benauwdheden."	Spaanse vlieg Ook: Cantharides. Het is een afrodisiacum. De 'vlieg' is een kever die het lust opwekkende lipide toxide uitscheidt. Medicinaal ook bij catarre.	Smeerwortel Wond genezend. Ook genezende werking op gewrichten en beenderstelsel.
H. Anthos H. Anthos	Akelei Amygdal Akelei Amygdal	Pomum Colocynth Pomum Colocynth	Rad. Angelicæ Rad. Angelicæ	H. Salviæ H. Salviæ	Rad. Arnicæ Rad. Arnicæ
Rozemarijn Aansterkend, aseptisch, kramp opheffend, bevordert spijsvertering en is urine drijvend.	Bittere amandel Pisdrijvend. Bij nier- en blaasstenen. Stimuleert doorbloeding en haargroei. Als olie voor geïrriteerde huid en baby-verzorging.	Kolokwintpompoe Bij linkszijdige ischias met 'trekkende, scheurende, schietende' pijnklachten. Klachten verdwijnen bij warmte en liggen op pijnlijke kant.	Engelenwortel Antiseptisch. Bij ontsteking slijmvlies, luchtwegen en/of darmen. Preventief bij besmettelijke epidemieën, hoewel niet bevestigd.	Salieblad Sterk antibiotische werking: antibacterieel en antischimmel. Spoelen, gorgelen bij mond-, kaak-, tandvlees- en amandel-ontsteking. Bij wonden.	Bergvalkruid Bij bloedige kneuzing na val. Bij koorts en jicht, en bij longontsteking en taaie slijmvorming. Ook bij neerslachtigheid, zenuwkoorts.
Rad. Artemisiæ Rad. Artemisiæ	Rad. Bardanæ Rad. Bardanæ	Nuces Moschata Nuces Moschata	Radix Columba Radix Columba	Radix Belladonna Radix Belladonna	Rad. Enulæ Rad. Enulæ
Bijvoet Tegen vallende ziekte, vooral bij meerdere aanvallen per dag. Werkt ook worm afdrijvend en onderdrukt zweet. Weeën bevorderend.	Kliswortel Ontstekingsremmend. Bij ontgiften van het lichaam. Bij schimmelinfectie, zweren, eczeem, psoriasis, Bij ontsteking slijmvlies, blaas en nieren.	Nootmuskaat Afrodisiacum. Is slijm oplozend. Helpt tegen bloed in urine, ook bij menstratiepijn, concentratiestoornis, claustrofobie en hypochondrie.	Columbawortel Reukloos, smaakt bitter. Antiseptisch, tegen maagklachten.	Wolfskers Bevat atropine: maakt ogen glanzend en verwijdt pupil. Bij heftige koorts. Voorzichtig: kan leiden tot delirium en zelfs dood.	Alantwortel Wortel van de Inula Helenium. Versterkt maag en longen. Aansterkend, galafscheidend, kramp opheffend, kalmerend en wormverdrijvend.

Rad. Polygalae Rad. Polygalae	Rad. Graminis Rad. Graminis	Radix Iridis Radix Iridis	Sem. Anisi Sem. Anisi	Tuber Colchici Tuber Colchici	Gebruikte afkortingen: B = Bacca > bes C = Cortex > bast Flor = Flora > bloem Fol. = Folium > blad Fr. = Fructus = vrucht H = Herba > plant/ kruid R(ad) = Radix > wortel Sem = Semen > zaad
Bittere kruisbloem/ vleugeltjesbloem Antidepressivum. Neuro- psychiatrische effecten. Tegen geheugenverlies. Nierkwalen, longproblemen.	Kweekgraswortel Diureticum, slijmoplossend, licht laxerend middel. Bij verkoudheid, gal- en blaasstenen, reuma en jicht.	Iriswortel/violenwortel Bij geneeskrachtige kruiden dient het als fixerend middel om de geuren langer vast te houden.	Anijszaad Versterkend middel voor hart en maag. Stimuleert spijsvertering, gaat slechte adem tegen. Bevordert melkproductie. Tegen hik.	Knol van herfsttijloos Antibacterieel, ontsteking remmend. Zie ook Bulbus Colchici.	
Scilla Siccata Scilla Siccata	Sem. Phellandrii Sem. Phellandrii	Sem. Anethi Sem. Anethi	Resina Benzoës Resina Benzoës	Sanguis Draconis Sanguis Draconis	
Zee-ajuin Hoeststillend: in kleine doses slijm oplossend. Bij te grote dosis kans op braken, bloed in urine en wacht zelfs de dood.	Torrenkruidzaad Kleinere doses voor astma, periodieke pijnen. Slijm oplossend, hoest stillend. Grotere doses: hoofdpijn en duizeligheid.	Dillezaad Antibacterieel. Bevordert melk- en verteringssappen. Tegen maagpijn en buikkrampen. Werkt windverdrijvend.	Benzoëhars (Java, Sumatra) "Tegen zuivere nerveuse kolieken, cardialgie en flatulensie." (kolieken, maagkrampen en winderigheid)	Drakenbloed Uit meerdere palmbessen te verwerven, bijv. uit Calamus Draco. Bij long- en maagproblemen en botontkalking.	
Sem. Cydoniorum Sem. Cydoniorum	Secalis Cornuti Secalis Cornuti	Sem. Petroselini Sem. Petroselini	Sem. Sabadillae Sem. Sabadillae	Flor. Sambuci Flor. Sambuci	
Kweepeerzaad Vitamine C aanvullend. Verkoelend oogwater. Nuttig bij klisteren en tepelkloven. In likpotje tegen sprouw.	Moederkoorn Bij baarmoederbloeding. In fytotherapie als voedingssupplement.	Peterseliezaad Al bekend bij Egyptenaren voor frisse adem. Bevat veel vitaminen en mineralen. Stimuleert spijsvertering en drijft overtollig vet af. Voorkomt nierstenen.	Sabadillenzaad Ook Veratrum officinale. (Lint)wormdrijvend en bij reumatische aandoeningen. ! Bij overdosis: braakloop, maagontsteking, krampen of verlamming der spieren.	Vlierbloesem Bevat o.a. vitamine C en zink. Tegen catarre en reumatische pijnen, verkoudheid en virale infecties. Zie ook Baccae Sambuci.	
Sem. Sinapeos Sem. Sinapeos	Sperma Ceti Sperma Ceti	Stigmata Croci Stigmata Croci	Stipites Dulcamarae Stipites Dulcamarae	Sem. Calabar Sem. Calabar	
Herik Ook: witte mosterd Verbeterd bloedsomloop: koude vingers en voeten. Verbeterd spijsvertering. Tegen spier-, gewrichts- en zenuwpijn. Ischias Fibromyalgie, lage rugpijn.	Witte amber Al bekend bij Hippocrates en Avicenna. Bij gekte, keelpijn, maagklachten oog- en oorklachten. Amber werd verbrand in ruimtes met patiënten: desinfecterend.	Saffraankorrels Het rode goud. Bij infecties en lage bloeddruk. Bij maag- en darmproblemen, astma, depressie, slapeloosheid, problemen met geheugen en pijn.	Bitterzoet Bij bestrijding van jicht. In babywieg of in stal hing men takjes bitterzoet om te voorkomen dat kind en/of vee betoverd werd.	Calabarboon Zaad van een peulplant uit tropisch Afrika. Tegen malaria. Regelt de bloeddruk. Is zéér giftig. Ook: Physostigma Venenosum.	

Bij het samenstellen van dit overzicht is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

In bezit van het museum

- Pharmacopoea Belgica, Editia Secunda Bruxelles. P. Weissenbruch 1885. Eerste druk 1854
- Nederlandsche Pharmacopee, Vierde uitgave. 1905 Druk van J.H.de Bussy – Amsterdam “Volgens artikel 3 der wet van 2 November 1871 Staatsblad no. 118 gewaarmerkt. Handtekening: de Minister van Binnenlandsche Zaken.” (zie afbeelding hiernaast en hieronder)
- Leerboek der recepteerkunde. Negende druk. P. van der Wielen, Apotheker en hoogleeraar in de artsenijsbereidkunde aan de universiteit van Amsterdam. Bij J. Wolters’Uitgevers-Maatschappij N.V. Groningen – Batavia – 1936 Eerste druk 1895

In deze boeken staan de grondstoffen vermeld, en hun bereidingswijzen. Niet de toepassing.

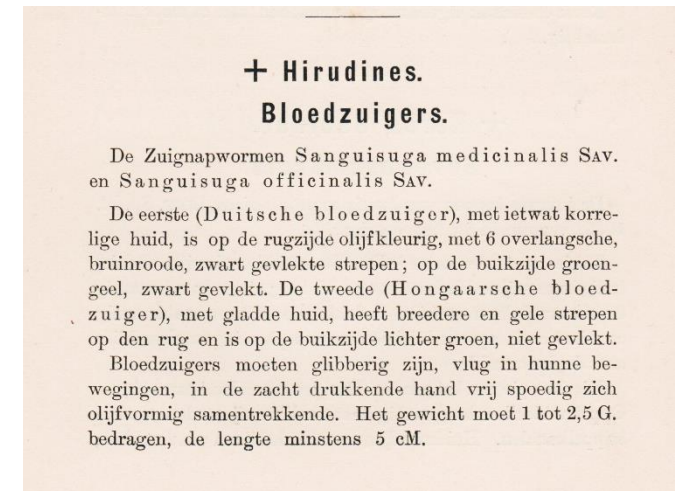
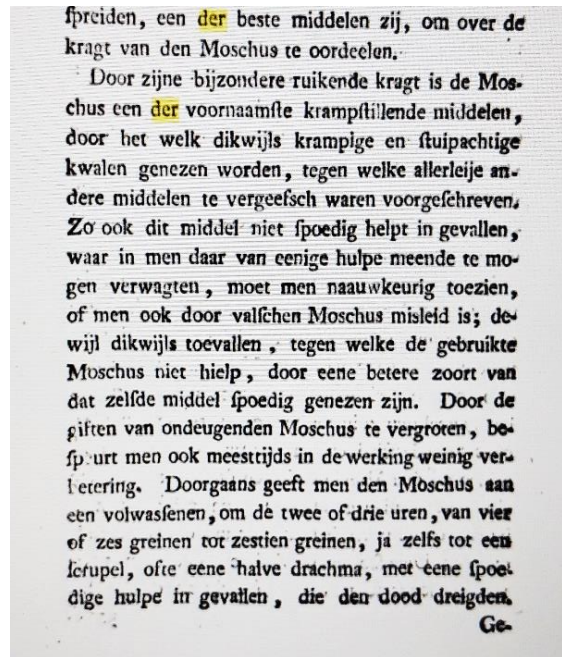
Vóór 1800 had elke zich respecterende grote stad een eigen pharmacopee.

Het internet bevat veel informatie, waarbij regelmatig wordt doorverwezen naar gedigitaliseerde werken.

Gebruikt zijn o.a.

- Pharmacopaea Amstelredamensis, 1686
- Handboek over de kennis en genezing der ziekten van het vrouwelijk geslacht. Volume 4, 1872
- Handboek der materies medica, Auteurs o.a. Bosscha, Adolf Ypey, 1831 (zie grijze afbeelding)
- Handboek tot de practische leer der geneesmiddelen, volume 1. Joseph Sobernheim, 1842
- Pharmacopoea Universalis. C.F. Mohr, Philip Geiger 1835

In deze boeken staat naast de bereiding ook vaak de toepassing van de bewerkte grondstoffen/medicijnen.

Hirudines waren te koop bij de apotheek. Ze stonden in een met water en stro gevulde bokaal op de toonbank.